

Tworzenie narzędzia badawczego

KWESTIONARIUSZ

Pojęcie kwestionariusza

Najbardziej popularnymi technikami badań marketingowych są badania opisowe prowadzone w formie różnego rodzaju ankiet (tradycyjnych i internetowych) oraz wywiadów kwestionariuszowych (bezpośrednich i telefonicznych).

Narzędziem badawczym (instrumentem pomiarowym) wykorzystywanym w tych technikach jest **kwestionariusz** i jemu ze względu na popularność tych metod i Państwa projekty, poświęcimy ten wykład.

Natomiast proszę nie traktować kwestionariusza jako jedyne narzędzia badawczego. Inne metody mają inne narzędzia.

Na przykład w przypadku wywiadu grupowego, narzędziem badawczym jest **scenariusz dyskusji**, w przypadku obserwacji – **dzienniczek obserwacji**.

Pojęcie kwestionariusza

Kwestionariusz jest to zbiór pytań zapisanych w określony sposób na kartkach papieru lub w innej formie w celu uzyskania żądanych odpowiedzi.

W przypadku technik ankietowych, będących technikami pośrednimi, respondent samodzielnie wpisuje bądź zaznacza odpowiedzi. Narzędzie pomiarowe nazywamy wtedy **kwestionariuszem ankiety.**

Natomiast w przypadku techniki bezpośredniej, jaką jest wywiad kwestionariuszowy, pytania zawarte w kwestionariuszu odczytuje osobie badanej ankieter, który zapisuje odpowiedzi bądź bezpośrednio w kwestionariuszu, bądź w specjalnie przygotowanym arkuszu kodowym. Używany instrument pomiarowy nazywany jest w tym wypadku - **kwestionariuszem wywiadu.**

Proszę nie mylić tych trzech pojęć,
bo każde z nich oznacza co innego!

Ankieta i **wywiad kwestionariuszowy** to metody badawcze!

Natomiast **kwestionariusz** jest narzędziem badawczym (zbiorem pytań),
który może być wykorzystany w obu wspomnianych metodach!

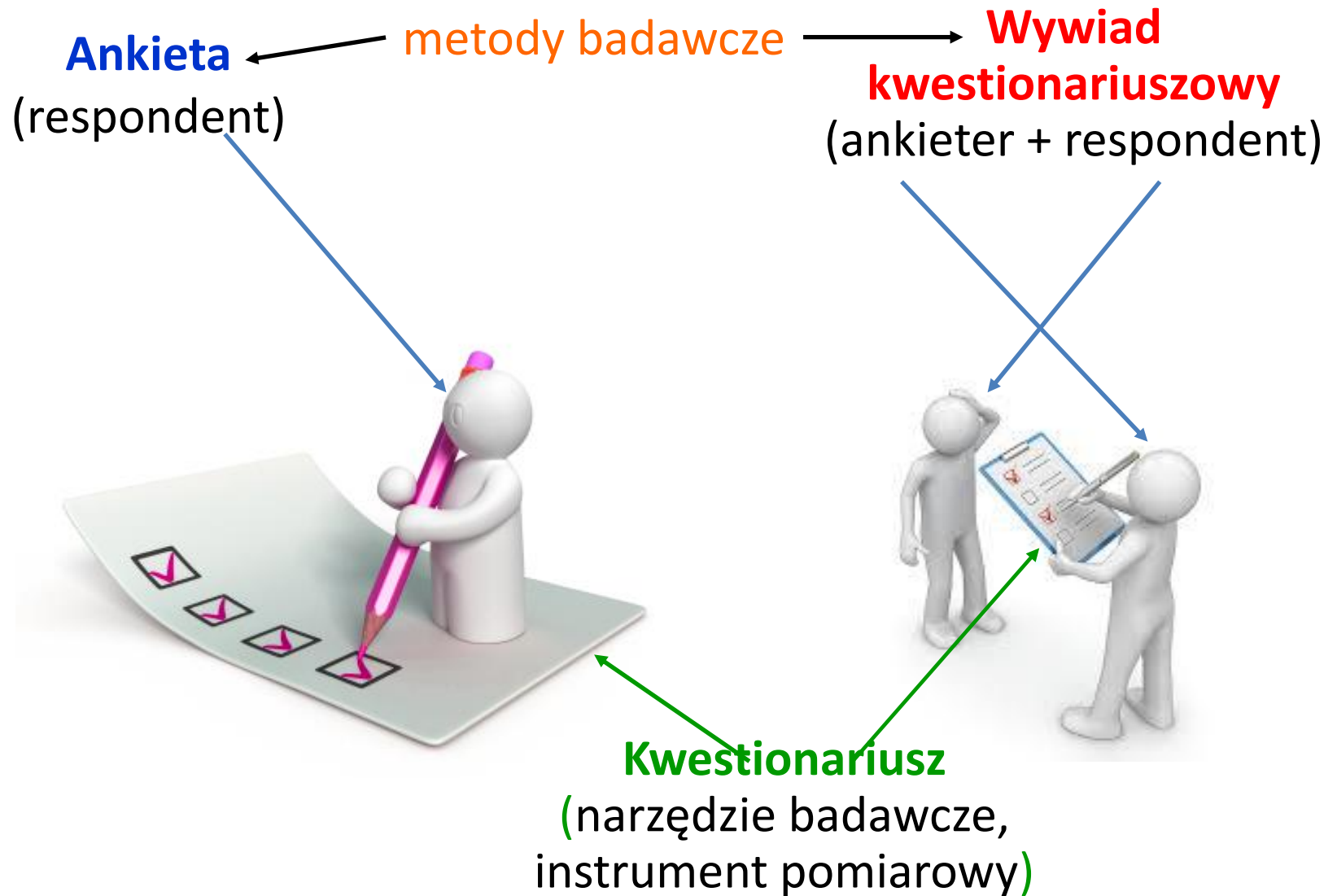
W przypadku **ankiety**, **respondent sam** odczytuje sobie pytania i sam
zaznacza lub wpisuje odpowiedzi!

W przypadku **wywiadu kwestionariuszowego** pytania **respondentowi**
zadaje **ankieter** i to **ankieter** zaznacza lub wpisuje odpowiedzi!

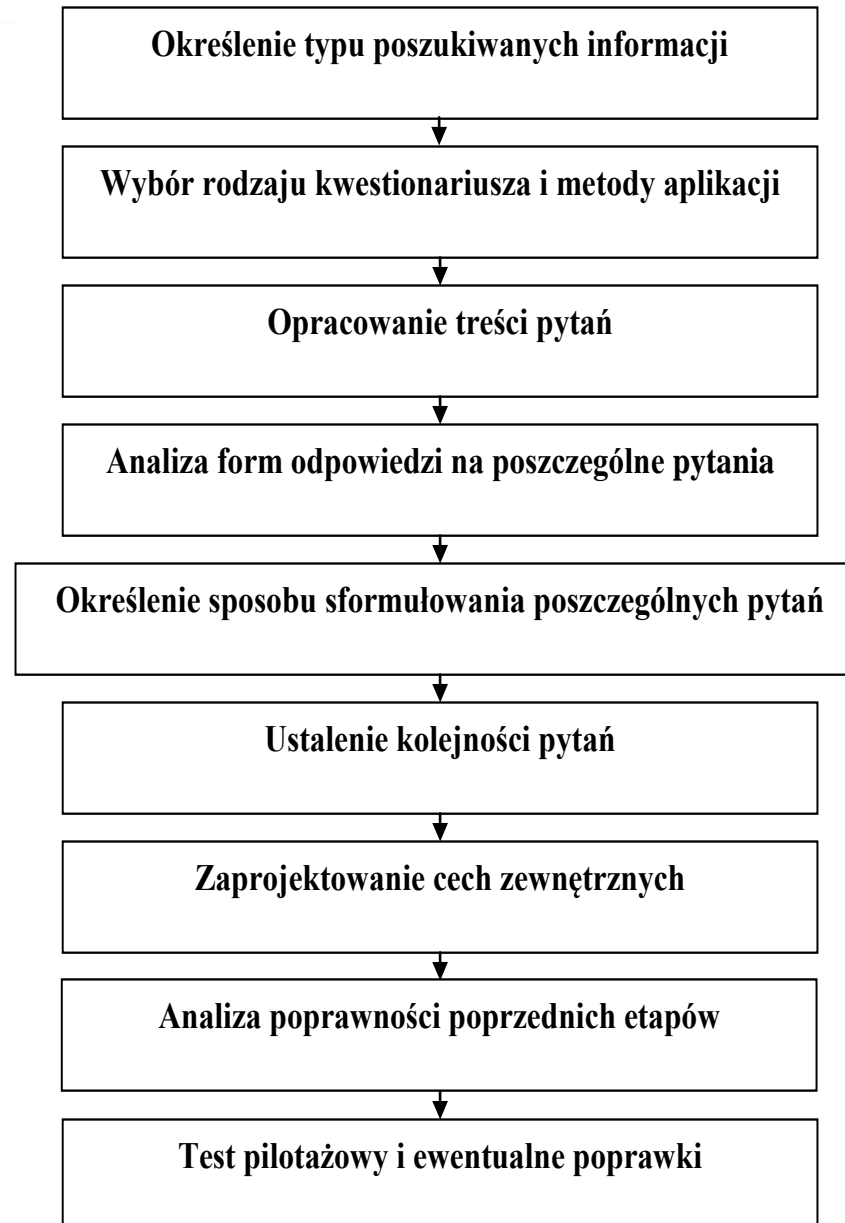
A zatem **ankieter** występuje w **wywiadzie kwestionariuszowym**, a nie w
ankiecie!!!

ANKIETA – WYWIAD KWESTIONARIUSZOWY - KWESTIONARIUSZ

Etapy budowy kwestionariusza

Sposoby klasyfikacji pytań kwestionariuszowych

Kryterium podziału	Rodzaje pytań
Forma pytania	otwarte
	zamknięte
	półotwarte (półzamknięte)
	w formie skali
Ilość możliwych odpowiedzi	z kafeterią dysjunktywną
	z kafeterią koniunktywną
Sposób udzielania odpowiedzi	rozstrzygnięcia
	dopełnienia
Rodzaj poszukiwanych informacji	o fakty
	o opinie
Przedmiot badania	dotyczące świadomości istnienia produktów, usług, zjawisk, itp..
	dotyczące zachowań
	dotyczące postaw
Spełniane funkcje	wprowadzające
	merytoryczne
	filtrujące
	buforowe
	sprawdzające
	metryczkowe
Rodzaj zastosowanej skali	proste
	złożone

Sposoby klasyfikacji pytań kwestionariuszowych

Myślę, że większość pojęć z poprzedniej tabelki jest dla Państwa zrozumiała, ale chciałabym uzupełnić to, co może być nie do końca jasne.

Przy pierwszym kryterium mamy **pytania półotwarte (półzamknięte)**. Jak się Państwo zapewne domyślcie, są to pytania które poza wymienionymi odpowiedziami, mają jeszcze opcję „inne, jakie?.....”. W tym samym kryterium pojawiają się pytania **w formie skali**.

Proszę pamiętać, że wszystkie pytania zamknięte są wyrażone za pomocą skal, ale tutaj chodziło mi o pytania w formie skal: szacunkowych, rangowych, złożonych.

Sposoby klasyfikacji pytań kwestionariuszowych

Pytania zamknięte i otwarte

Wyszczególnienie	Pytania otwarte logicznie	Pytania zamknięte logicznie
Pytania otwarte formalnie	Co sądzi Pan/Pani o planach zagospodarowania Bieszczad?	Proszę podać swój wiek .....
Pytania zamknięte formalnie	Dlaczego Pana/Pani zdaniem połowa Polaków spędza wakacje w domu?	Czy jest Pan?Pani zadowolony z usług firmy X?
	a) z powodu braku pieniędzy	a) tak
	b) z powodu innych zajęć w domu	b) nie
	c) ponieważ są domatorami	c) jeszcze nie mam wyrobionej opinii

Sposoby klasyfikacji pytań kwestionariuszowych

Kolejne pojęcie wymagające wyjaśnienia to **kafeteria**. Jest to lista możliwych odpowiedzi na pytanie zamknięte lub półotwarte dołączona w kwestionariuszu do tego pytania.

Pytania z **kafeterią dysjunktywną** to takie, w których respondent może wybrać jedną odpowiedź, a w pytaniach z **kafeterią koniunktywną** może wybrać więcej niż jedną odpowiedź (należy przy takim pytaniu dodać polecenie, np. „można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź”, albo „proszę zaznaczyć maksymalnie trzy odpowiedzi”).

Pytania rozstrzygnięcia, to takie pytania, które zaczynają się na „Czy....” i mają logiczne wykluczające się wzajemnie odpowiedzi: „tak”, „nie” i ewentualnie „nie wiem”.

Pytania dopełnienia są to wszystkie inne pytania niż pytania rozstrzygnięcia.

Sposoby klasyfikacji pytań kwestionariuszowych

W podziale pytań ze względu na spełniane funkcje, poza **pytaniami metryczkowymi** (które zamieszczamy na końcu kwestionariusza!!!), wszystkie pozostałe są **pytaniami merytorycznymi**, ale niektóre z nich są pytaniami „do zadań specjalnych”:

- **pytania wprowadzające** – proste ogólne pytania, które zamieszczamy na początku kwestionariusza, które mają za zadanie wprowadzenie respondenta w temat badania;
- **pytania filtrujące** – to takie pytania, po których następują pytania, które mogą nie dotyczyć całej populacji badanej, np. zanim zapytamy kogoś, „Jakiego koloru ma Pan/Pani samochód?”, to musimy wstawić wcześniej zadać pytanie filtrujące „Czy posiada Pan/Pani samochód?”, po takich pytaniach zamieszcza się reguły przejścia, czyli informację typu: „Jeśli wybrał Pan/wybrała Pani odpowiedź ....., to proszę przejść do kolejnego pytania, a jeśli odpowiedź ....., to proszę przejść do pytania .....” . W przypadku kwestionariuszy elektronicznych, badacz sam wprowadza odpowiedni algorytm, który automatycznie przenosi respondenta do kolejnego pytania.
- **pytania buforowe** – to pytania, które rozdzielają pytania trudne i drażliwe, a także takie, które są wyrażone za pomocą skal szacunkowych (na jednej stronie kwestionariusza mogą się znajdować maks. 3 takie skale), aby uniknąć „efektu halo”, polegającego na mechanicznym kopiowaniu odpowiedzi.
- **pytania sprawdzające** – czasami, aby wykluczyć z badań respondentów „nieuważnych” pyta się o podobne rzeczy za pomocą pytań wyrażonych na różnych skalach; czasami też poprzez odpowiednie pytanie można sprawdzić prawdziwość respondenta, np. gdy pytamy o jakieś fakty.

Struktura kwestionariusza

I. **Wprowadzenie**, zawierające informacje dotyczące instytucji, która przeprowadza badania, celu badań i ewentualnie sposobu udzielania odpowiedzi. W nagłówku może znaleźć się również apel do respondenta o udzielenie odpowiedzi oraz zaznaczenie, czy badanie jest anonimowe.

II. **Część merytoryczna**, w której znajdują się pytania związane z celami i przedmiotem badań.

Kolejność pytań:

Kolejność pytań powinna wzbudzać zainteresowanie respondenta oraz stopniowo wyczerpywać temat.

ze względu na stopień trudności - od najłatwiejszych do najtrudniejszych (pytania trudne i drażliwe powinny być przedzielane pytaniami buforowymi)

ze względu na stopień szczegółowości- od ogólnych do szczegółowych

ze względu na zakres tematyczny:

1. pytania dotyczące świadomości istnienia produktów (np. znajomości marki),
2. pytania o zachowania (np. kupno produktów)
3. pytania o nastawienie (opinie, postawy) do produktów lub firmy.

III. **Metryczka**, zawierająca grupę pytań (metryczkowych) dotyczących danych społeczno – demograficznych (danych osobowych) respondentów. Pytania te dotyczą zazwyczaj takich zmiennych, jak: płeć, wiek, wykształcenie, zawód, dochody, itp.

IV **Podziękowania** dla respondenta za udział w badaniu (w sytuacji, jeśli z wypełnieniem kwestionariusza wiąże się np. udział w losowaniu nagród, należy podać dokładną informację określającą zasady konkursu).

Wady pytań kwestionariuszowych

Wiele **błędów badawczych** jest efektem nieprawidłowego sformułowania pytań kwestionariuszowych.

Mogą one być przyczyną:

- niewłaściwego udzielenia odpowiedzi,
- udzielenia odpowiedzi nieprawdziwej ,
- lub też braku odpowiedzi.

Błędnie skonstruowane pytanie może być jednocześnie obarczone kilkoma wadami.

Wady pytań kwestionariuszowych

Sposoby klasyfikowania wad pytań kwestionariuszowych (według K. Lutyńskiej):

- wady strukturalne;
- wady związane z niedostosowaniem pytania do informacyjnego zapotrzebowania badacza;
- wady związane ze zbytnią trudnością pytania;
- wady związane ze zbytnią drażliwością pytania;
- wady wynikające z faktu, iż pytanie sugeruje odpowiedź.

WSKAZÓWKI DOTYCZĄCE FORMUŁOWANIA PYTAŃ

- Pytania powinny być ułożone w odpowiedniej kolejności;
- Pytanie powinno dotyczyć tylko jednej kwestii;
- Pytania powinny dotyczyć faktów, które respondenci mogą sobie łatwo przypomnieć;
- Nie należy wymagać uogólnień w odpowiedzi na pytania;
- Pytania powinny być zrozumiałe dla każdego uczestnika badań, zwłaszcza dla osób o niższym poziomie wykształcenia czy niższych możliwościach intelektualnych;
- Należy unikać pytań sugerujących, naprowadzających respondenta na odpowiedzi oczekiwane przez badacza czy zleceniodawcę;
- Należy unikać pytań kłopotliwych dla respondenta;
- Układ i prezentacja graficzna kwestionariusza powinny ułatwiać udzielenie odpowiedzi.

Przykłady wad zaprezentowanych w niniejszej prezentacji oraz **przedstawione wskazówki**, nie **wyczerpują wszystkich możliwości**.

Dlatego ważne jest, aby **każde narzędzie badawcze** było poddane **logicznej analizie** oraz **weryfikacji** za pomocą **pilotażu** i **ewentualnie badań jakościowych** (np. w formie **wywiadów grupowych**).

Zaprojektowanie cech zewnętrznych kwestionariusza

Źle zaprojektowany pod względem graficznym kwestionariusz, jest źródłem wielu błędów i pomyłek ankierskich., a także może być przyczyną trudności i błędów w kodowaniu odpowiedzi.

Planując układ graficzny pytań w kwestionariuszu, powinno się uwzględnić kilka wskazówek:

- pytania w kwestionariuszu muszą być wyraźnie oddzielone między sobą, jak również odstęp między wierszami nie mogą być zbyt małe;
- druk powinien być wyraźny i dobrze czytelny na papierze dobrej jakości;
- przed ostatecznym wydrukiem należy dokonać korekty wszystkich błędów, aby nie nanosić ręcznie poprawek w gotowych kwestionariuszach;
- należy zostawić dużo wolnego miejsca na zapisywanie odpowiedzi na pytania otwarte (tyle, ile według przypuszczeń badacza mogą zajmować oczekiwane wypowiedzi respondentów);
- w kwestionariuszu powinno się unikać zbyt dużej ilości tabel zawierających dużą ilość pól do wpisania lub zaznaczenia odpowiedzi (pola te powinny być na tyle duże, aby umożliwić swobodne ich wypełnienie);
- poszczególnych pytań nie należy drukować na dwóch stronach (zarówno część zasadnicza pytania jak i kafeeteria lub miejsce na odpowiedź powinny znajdować się na tej samej stronie!!!);
- pytania w kwestionariuszu powinny być ponumerowane, a informacje dodatkowe (w tym reguły przejścia) powinny być zapisane inną czcionką, aby odróżniały się od treści pytań. dr Jolanta Mirek

Zaprojektowanie cech zewnętrznych kwestionariusza

Te wskazówki dotyczące projektowania cech zewnętrznych kwestionariusza odnoszą się do **kwestionariuszy tradycyjnych (papierowych)** i w takiej formie proszę **stworzyć kwestionariusze do Państwa projektów** (oczywiście w odpowiednim czasie, kiedy skończymy na ćwiczeniach fazę projektowania badań – po określeniu hipotez badawczych).

RODZAJE PYTAŃ ZE WZGLĘDU NA ICH ZAKRES TEMATYCZNY

Na kolejnych slajdach zamieściłam jeszcze przykłady pytań kwestionariuszowych podzielonych ze względu na ich zakres tematyczny.

Proszę **pamiętać**, aby w Państwa projektach znalazły się **takie pytania**, które **nawiązują do Państwa problemów badawczych, zmiennych** i takie, za pomocą których będzie można **zweryfikować państwa hipotezy!**

Niekoniecznie te, które są w tych przykładach.

Pytania dotyczące zachowań konsumentów na rynku (1)

Pytania dotyczące zachowań - umożliwiają ustalenie pozycji firmy lub marki z punktu widzenia ich udziału w rynku. Przykładami mogą być pytania, których przedmiotem są:

Wielkość rynku:

- „Czy w ogóle kupuje Pan(i) .....?”
- „Jak często kupuje Pan(i).....?”
- „Ile kupuje Pan(i).....?”
- „Ile wydał(a) Pan(i) w ciągu ostatniego miesiąca na.....?”

Udział w rynku:

- „Wyrobu jakiej marki Pan(i) używa najczęściej?”
- „Jaką ilość produktu (określonej marki) kupuje Pan(i) miesięcznie?”

Schematy zakupów:

- „Jak często kupuje Pan(i).....?”
- „Kiedy ostatnio kupił(a) Pan(i).....?”
- „Ile zwykle kupuje Pan(i).....?”

Pytania dotyczące zachowań konsumentów na rynku (2)

Stan posiadania:

- „Czy posiada Pan(i) dany produkt?”
- „Jak długo go Pan(i) ma?”
- „Ile posiada Pan(i) takich produktów?”

Wzory zachowań :

- „Jak często kupuje (odwiedza, używa) Pan(i).....?”
- „Kto pomógł Panu(i) w wyborze zakupionego.....?”
- „Kto w Pana(i) firmie podejmuje ostateczne decyzje o wyborze określonego dostawcy?”

Przewidywanie zamierzeń:

- „Czy zamierza Pan(i) zakupić (odwiedzić, skorzystać) .....w ciągu najbliższych sześciu miesięcy”
- „Założmy, że Pana(i) wydatki w tym roku wynosiły 100. Jakie przewiduje Pan(i) za 2 lata”
- „Dlaczego uważa Pan(i), że w przyszłości będzie Pan(i) mniej kupować?”

Pytania dotyczące postaw

Pytania dotyczące postaw - ustalają poglądy, opinie i wyobrażenia respondentów na dany temat. Zastosowanie tych pytań:

- **Ustalenie przyczyn konkretnych zachowań (np. zakupów):**
- „Dlaczego kupuje Pan(i) produkty tej marki?”
- „Jakie czynniki mają Pana(i) zdaniem największy wpływ na wybór marki?”
-
- **Ustalenie popytu niezaspokojonego:**
- „Czy zakupiony ostatnio ..... spełnia Pana(i) wcześniejsze oczekiwania?”
- „Jakie cechy powinien posiadać poszukiwany przez Pana(nią).....?”
- „Ile był(a)by Pan(i) skłonna zapłacić za .....?”
-
- **Ujawnienie postaw w stosunku do określonych produktów, ludzi, miejsc:**
- „Co myśli Pan(i) o.....?”
- „Jaka marka....., jest Pana(i) zdaniem najlepsza?”